

Biblioteques nacionals: estat de la qüestió

Núria Altarriba
Biblioteca Nacional de Catalunya
naltarri@bcn.es

Anna Ma. Planet
Biblioteca Nacional de Catalunya
aplanet@bcn.es

RESUM

Es presenta una anàlisi de la situació actual de les biblioteques nacionals, sense la pretensió de ser exhaustiu. Es resumeix en poques línies què és el que preocupa en aquest moment als dirigents d'aquestes grans infraestructures.

RESUMEN

Se presenta un análisis de la situación actual de las bibliotecas nacionales, sin la pretensión de ser exhaustivo. Se resume en pocas líneas qué es lo que preocupa en este momento a los dirigentes de estas grandes infraestructuras.

ABSTRACT

An analysis of the present situation of the national libraries is studied, without the intention of being exhaustive. The main idea of what worries the leaders of these infrastructures are summed up.

1. Introducció

Una mirada ràpida a través de la finestra virtual i veiem a les pàgines web de diferents biblioteques nacionals la diversitat d'interessos de cada estat del món. Mentre a Xina l'objectiu principal de la biblioteca nacional és servir al poble i al govern socialista, a Estats Units és formar una col·lecció útil per al Congrés i per al poble americà, i preservar una col·lecció universal de coneixements per a les generacions futures; en canvi a Irlanda l'objectiu és recollir i difondre una col·lecció de materials referents al propi país.

Deixant de banda els diferents orígens i el desenvolupament de cada institució, avui en dia les biblioteques nacionals estan plantejant-se com escometre les funcions que han vingut fent fins ara d'acord amb el seu marc legislatiu.

Els canvis esdevinguts en els darrers anys: canvis tecnològics, socials, i econòmics han propiciat un replantejament de les funcions, dels espais i de l'organització d'aquestes macroestructures que conserven una part del patrimoni bibliogràfic de cada país i de la humanitat. Una de les preocupacions actuals és com preservar la cultura contemporània per les generacions posteriors. Les noves tecnologies han obert grans expectatives però també grans interrogants. Mentre les biblioteques comencen a escometre importants projectes de digitalització de fons i de recollida d'obres en suport digital, al mateix temps els bibliotecaris s'estan preguntant com els documents electrònics suportaran el pas del temps.

En aquest article es presenta una anàlisi general del punt en què es troben les biblioteques nacionals en aquest moment.

2. Replantejament de definició

Els documents i els llibres són el testimoni del pas de les generacions, i a través d'ells es pot conèixer com s'ha anat desenvolupant i formant un poble, un país o bé la humanitat.

Una biblioteca nacional respon a la necessitat d'un país de conservar una gran producció bibliogràfica, principalment la relacionada amb el propi país.

L'Unesco defineix així la Biblioteca nacional:

Les biblioteques les quals, independenment del títol, són responsables d'adquirir i conservar còpies de totes les publicacions significatives publicades al país i funcionen com a dipòsit-biblioteca, sigui per llei o bé per altres disposicions. Aquestes, normalment, assumeixen algunes de les funcions següents: produir la bibliografia nacional, actualitzar una àmplia i representativa col·lecció de literatura estrangera, incloent llibres sobre el país, actuant com a centre d'informació bibliogràfica nacional, elaborant catàlegs col·lectius, publicant la bibliografia retrospectiva. Les biblioteques que siguin anomenades nacionals però que no es corresponguin amb les definicions anteriorment citades no entraran dins la categoria de biblioteques nacionals.

L'Unesco destaca principalment les funcions d'adquisició, preservació i conservació del patrimoni. El paper principal d'una biblioteca nacional d'acord amb aquesta definició és custodiar el patrimoni nacional, i actuar d'acord amb aquestes funcions.

Tanmateix també es destaca les funcions d'institució capdavantera en les funcions de liderar catàlegs col·lectius i control bibliogràfic. Actualment es planteja revisar aquesta definició.

La Secció de Biblioteques Nacionals de la IFLA en el programa a mig termini 1992-1997 presentava aquesta definició:

Una biblioteca nacional és una biblioteca principalment sostinguda per l'Estat, directa o indirectament, i la seva responsabilitat és recollir, elaborar la bibliografia, preservar i posar a disposició, el patrimoni documental publicat sobre qualsevol tipus de suport, que hagin estat produïts o bé facin referència al país. I que funcionin com a biblioteques líders de les biblioteques del país, en coordinin les activitats de la resta del sistema, i tinguin lligams a nivell internacional. Aquestes responsabilitats són normalment reconegudes a través de la legislació.

El 1997 i el 1998 hi ha hagut replantejaments d'aquestes definicions a la Secció de Biblioteques Nacionals de l'IFLA, actualment es proposa afegir a la definició anterior que la una biblioteca podrà assumir aquest rol de nacional sempre i quan representi un estat independent i sobirà.

Aquesta decisió és a debat, i se suposa que aquest any a la propera conferència de la IFLA es prendrà alguna determinació.

3. Plantejament del concepte de dipòsit legal

La funció principal d'una biblioteca nacional és vetllar per la preservació del patrimoni, i això ho fa amb l'adquisició de materials, conservació, i difusió.

Per patrimoni d'un país s'entèn: aquells materials, en qualsevol suport, que s'hagin produït dins del país, o bé per autors del país, encara que ho hagin produït en un territori estranger, o bé tots aquells productes que fan referència a un país determinat i s'hagin produït en territori estranger.

Aquesta definició, es materialitza a través de la legislació de dipòsit legal, que obliga, en la major part dels casos, a fer el dipòsit a l'impressor, qui d'altra banda ha perdut la representativitat que tenia antigament quant a la producció bibliogràfica d'un país. Actualment algunes editorials i productores fabriquen els seus productes a través d'empreses situades en altres països, per tant, el dipòsit legal s'hauria de fer en aquest país on es fabrica. D'altra banda en un país es pot crear molts productes que no diuen res sobre el país en qüestió, per exemple cal tenir en compte que la llengua anglesa predomina en el camp científic.

M. Line recomana que per formar una col·lecció nacional es faci a partir de:

- Material directament i específicament rellevant per al país: història, geografia, política, situació econòmica, etc.
- Material produït per autors que tinguin alguna raó real per reclamar que són d'interès nacional, sovint relacionat amb les arts creatives i intel·lectuals: per exemple: poetes, pintors, compositors... i persones que han contribuït en el desenvolupament del país (per exemple polítics, filòsofs, etc.).

Dins d'aquestes categories s'hauria de contemplar no només el que es publica dins el país, sino el que es publica a l'estranger. Així mateix, molt del material que ara es recull quedaria desestimat. Aquesta idea, seguint el mateix autor, és difícil de fer-la pràctica, i ara per ara la millor manera de controlar la producció bibliogràfica nacional continua éssent a través de la recollida de tots els materials, la seva catalogació i posterior difusió a través dels sistemes informatitzats. L'accés a la informació a través de la xarxa és la millor manera de col·laborar entre totes les biblioteques.

Una qüestió emergent és el dipòsit legal de les publicacions electròniques i la salvaguarda d'aquest material. Cada cop més, es publica en suport electrònic i aquest està creixent per la Xarxa sense que les biblioteques hagin solucionat: la modificació de la legislació sobre dipòsit legal, els problemes informàtics per la inestabilitat que representen, i la propietat intel·lectual.

En aquest moment existeixen estudis, recomanacions, i projectes que han començat a funcionar en alguns països, per exemple a Austràlia existeix el Projecte Pandora que té per objecte recollir la producció digital del seu país. A Suècia des de 1994 que la legislació de dipòsit legal recull les produccions digitals en suport fix (cd-rom's, disquets etc.), i el 1996 es va iniciar el projecte Kulturarw, el qual pretén recollir tot allò que es publica a través d'Internet. La Biblioteca Nacional de Suècia no ha esperat a la revisió de la llei, i ha començat a actuar per ella mateixa recollint i conservant tot allò que és patrimoni del país. A Espanya la legislació sobre dipòsit legal també està en estudi, ja que no contempla les publicacions a través de Xarxa; sí que es recullen els materials en suport fix. De moment a Espanya no es conserven els recursos electrònics disponibles a través de la Xarxa. I a hores d'ara es pot dir que els primers «incunables» electrònics de domini espanyol ja s'han perdut, o bé seran molt difícils de recuperar.

La Biblioteca Nacional i la Biblioteca de Catalunya s'han interessat i estan mantenint converses amb biblioteques que han iniciat aquests primers projectes, per implementar els programaris necessaris per poder recollir els recursos electrònics de manera automàtica, quan sigui el cas.

Una altra de les qüestions candents i que afecta directament al dipòsit legal serà la futura *Directiva Europea d'harmonització dels drets d'autor en la societat de la informació*. De moment, encara és una proposta que s'està debatent al Parlament Europeu, però que pot marcar molt severament les accions de les biblioteques de cara al futur. La legislació sobre drets d'autor estableix un límits a la mateixa legislació espanyola a través dels quals a les biblioteques es pot consultar, fer alguna reproducció per a fins d'investigació, i disposar del servei de préstec de manera gratuïta. És la manera d'equilibrar els interessos públics i privats i de garantir un accés democràtic i lliure a la informació per part dels ciutadans. La futura Directiva contempla de manera molt restrictiva totes les excepcions que fins ara s'havien permès a les biblioteques. Quant a la reproducció, i d'acord amb les darreres esmenes que han sortit al Parlament, es remarca que només serà permesa la reproducció per a fins de conservació. El dret més discutit és el dret de comunicació pública (el dret de consulta o d'accés en el nostre entorn). Sobre aquest dret la Proposta de Directiva no es pronuncia, i pot ser que quedi subjecte a una llicència, és a dir, a la negociació entre el productor i la institució. Cal destacar que les funcions de protecció, preservació i conservació del patrimoni responen a uns interessos de caràcter general i cal que els Estats considerin la seva importància per arribar a una solució justa tant per als autors com per garantir la conservació, protecció i difusió del patrimoni cultural del país.

Ara per ara, encara existeixen molts interrogants sobre el desenvolupament legal en l'entorn digital.

4. Necessitats d'adaptació d'edifici i d'organització

4.1. Edifici

El creixement de fons ha obligat a resoldre conflictes de grans infraestructures. Les administracions s'han vist obligades a remodelar els edificis o fer-ne de nous per poder albergar les col·leccions en constant creixement. D'altra banda també cal tenir en compte el creixement de la varietat de suports. Les biblioteques han hagut de preveure no només espais per a llibres (el suport per excel·lència), sinó que han hagut d'organitzar la conservació de materials gràfics, sonors, audiovisuals, i actualment electrònics. Els nous mitjans i l'adaptació de nous serveis també han suposat un factor positiu de cara a la remodelació.

La gran part de la documentació es conserva majoritàriament en dipòsits preparats per a conservar els materials segons les seves necessitats de conservació. La gestió dels espais és una tasca compromesa ja que implica preveure el creixement, i no s'aplica, en principi, l'avaluació i la tria dels fons un cop formen part de les col·leccions. Les grans biblioteques han disposat sistemes de transport de llibres per superar les distàncies entre els taulells i els dipòsits, amb la qual cosa el servei requereix un temps d'espera. L'usuari no pot accedir als fons si no és a través dels catàlegs, amb la qual cosa la formació i la informació són del tot necessàries.

Hi ha biblioteques com la de França, que han destinat al lliure accés prop de 300.000 vols., de manera que gran part de les consultes queden solucionades sense haver de recórrer al fons dels dipòsits.

En els darrers anys s'han inaugurat gran edificis: la Bibliothèque nationale de France (1996), l'edifici de Saint Pancras de la British Library (1997-1998), els magatzems subterra-

nis de la Bibliothèqure Nationales de Suisse (1997), a Madrid estan en curs les obres d'ampliació de la Biblioteca Nacional, i a Catalunya el 1997 es van acabar les obres de la primera remodelació de l'edifici de l'antic hospital de sant Pau i de la santa Creu, on s'alberga la Biblioteca de Catalunya.

Entre aquests edificis hi ha diferències a l'hora de concebre l'estructura arquitectònica, hi ha la proposta de partir d'un edifici de nova planta i la proposta de remodelar o ampliar antics edificis. Tant una solució com l'altra poden resoldre amb més o menys dificultat la complexitat dels espais i de les funcions que tenen encomanades les biblioteques nacionals. Quan es tracta de rehabilitar edificis antics, cal dir que les recomanacions sobre protecció i conservació de l'edifici, si és el cas, tenen un pes important a l'hora de preveure el projecte arquitectònic.

Val a dir, que l'organització i la seva eficàcia depenen en bona part de la concepció de l'edifici, i de la seva possible capacitat d'adaptació i versatilitat davant els canvis que irremediadament es van produint al llarg dels anys.

4.2. Organització i administració

Les estructures de gestió es defineixen d'acord amb les funcions fruit de la legislació de cada país. Les organitzacions de les biblioteques nacionals depenen de l'administració pública, i això ha fet que en determinats moments aquestes organitzacions responguessin a sistemes més immobiliàries.

El bon funcionament d'una biblioteca nacional depèn de la voluntat política de cada país en millorar els serveis públics. Tot i així, encara en l'actualitat les biblioteques nacionals responen a una tradició funcional i jeràrquica. Les funcions encarregades en les legislacions pertinents no acostumen a ser factibles amb els recursos humans i econòmics destinats. Fruit de tot això s'han replantejat en alguns països les estructures, les funcions i la gestió. A Suècia, per exemple el 1997, es va reorientar l'organització i es va optar per un model més semblant a la gestió privada.

En general a Europa s'ha tendit, a partir de la dècada dels noranta, a no incrementar la plantilla de l'Administració, i això ha repercutit també en les plantilles de les biblioteques. En alguns casos les retallades de personal han estat importants, per exemple els casos dels països de l'Est (Hongria va passar el 1994 de 792 persones a 600 el 1997, el mateix any Rússia tenia 800 places vacants i sense poder cobrir per manca de pressupost). En d'altres casos s'ha aplicat un sistema que tingués menys ressò a nivell social (per exemple el 2 % anual que s'està aplicant a Alemanya, a Espanya, i que també ha arribat a l'Administració de Catalunya).

Davant d'aquesta problemàtica les institucions es replantegen com escometre les seves funcions i serveis. Actualment les biblioteques nacionals han concebut els plans estratègics com una manera de fer front a les reduccions de pressupost i de plantilla. La British Library ha estat capdavantera en dissenyar un pla que garanteixi la seva existència i les seves funcions. Altres biblioteques, principalment les nòrdiques, també treballen en aquest sentit.

La Biblioteca de Catalunya ha iniciat el 1998 un Pla de millora per tal d'estudiar tots els processos de la BC, de manera, que es pugui rendibilitzar millor el temps i el treball de tot el personal, amb un millor resultat per l'usuari.

Dins dels plans estratègics es treballa cap a solucions de patrocini i cerca de recursos fora de l'Administració. A títol d'exemple la Biblioteca Nacional de la República Txeca ha acon-

seguit des de 1997 suport d'empreses i entitats com: Volkswagen Stiftung, Hewlett Packard, Getti Conservation Institute, etc. A la Biblioteca de Catalunya, Telefònica ha patrocinat la reconversió del catàleg manual, a la Biblioteca Nacional s'han aconseguit la col·laboració amb Fundesco per incorporar més fons en el projecte de digitalització.

En general a Europa no hi havia hagut mai la necessitat de cercar recursos econòmics fora de la pròpia administració, en canvi aquesta idea sí que sempre ha estat present a Estats Units i Canadà.

4.3. La tecnologia

Les noves tecnologies han canviat la manera de treballar de les persones i de les institucions i estan significant un gran avenç per la gestió. A finals del anys vuitanta i principis dels noranta a la majoria de biblioteques el primer projecte ha estat establir un sistema d'informatització. El segon projecte ha estat la reconversió dels catàlegs antics, que actualment encara no està assolit a totes les biblioteques del món. En la dècada dels noranta s'han estandaritzat les pàgines web com a sistema de difusió de la biblioteca: els serveis, la història, les activitats i projectes, i els catàlegs. Aquesta posada en comú d'informació permet fer més projectes cooperatius. Tot i així, encara hi ha biblioteques nacionals que no tenen pàgina electrònica.

Les línies d'actuació d'avui dia estan enfocades cap a la digitalització dels documents, amb els objectius de preservar els originals i fer-los disponibles als usuaris en local i en remot. Aquesta filosofia d'actuació és comuna en totes les biblioteques, tant en països amb pocs recursos com en països més rics.

Els projectes més ambiciosos volen treballar de cara a aconseguir la Biblioteca Universal, a través de la suma de tots els esforços de cada país. Tot i així aconseguir aquesta utopia ja del segle XVII, no és una tasca senzilla. Les possibilitats i recursos informàtics no estan al mateix nivell a cada país, ni tampoc els programaris són totalment compatibles per abastar un projecte d'aquestes dimensions. A més a més, l'avenç tecnològic està avançant de tal manera que està suposant una inversió d'infraestructura constant en aquest serveis. I com a punt final dir que no està comprovat el temps de duració dels nous suports; un factor de gran interès per una biblioteca nacional.

Tot i així, molts països estan cooperant i treballant per tal d'aconseguir la preservació dels fons antics a través de la digitalització, i la preservació del patrimoni del futur a través de la gravació en suports electrònics dels nous productes intangibles del coneixement. En aquest darrer punt cal recordar com s'ha dit anteriorment el conflicte que representa en aquests moments la legislació de drets d'autor.

Com a exemples de projectes de digitalització de fons podem parlar de:

–Projecte *Gallica*, de la Bibliothèque nationale de France, iniciat el 1997, vol posar a disposició del públic a través d'Internet les obres dels autors de la història literària de França. De moment la base de dades conté més de 2.000.000 de pàgines escanejades que corresponen a mes de cinc mil volums. Inclou també documents sonors i audiovisuals. L'idea és seguir en aquest projecte i incloure-hi les obres lliures de drets d'autor.

– *Memoria hispanica*, es el projecte de la Biblioteca Nacional. El seu objectiu és posar a disposició del ciutadà una selecció dels documents conservats en els seus fons. Dins d'aquest projecte es treballa en la línia de digitalitzar els tresors de la BN i po-

sar-los a disposició dels ciutadans. De moment s'ha publicat el manuscrit del Cantar de Mio Cid. També s'ha iniciat la col·lecció Clásicos Tavera, que inclourà 4000 títols d'obres clàssiques i claus per a la història d'Espanya, s'ha editat un altre CD que inclou les obres de Goya conservades a la BN, i el projecte de Iconografía Hispana que recull uns 20.000 retrats de personatges espanyols de totes les èpoques.

– *American Memory*, a Estats Units la Library of Congress treballa per aconseguir disposar en suport electrònic de tot el patrimoni americà. Fins al moment recull un milió de documents. Altres projectes són també *MUISTI*, es duu a terme a la Biblioteca Nacional de Finlàndia, i també tracta la digitalització de fons antics, *Biblioteca Digitale*, a Florència, projecte que vol incloure l'adquisició de materials electrònics i la digitalització de materials en suport analògic, principalment antics.

A Austràlia hi ha el Projecte PANDORA (Preserving and Accessing Networked Documentary Resources of Australia). La Biblioteca Nacional d'Austràlia treballa en la línia de recollir recursos digitals i també de digitalitzar obres en suport analògic (com imatges, mapes, informació d'història oral, entre d'altres).

4.4. La conservació

Les biblioteques nacionals tenen al seu càrrec la important missió de garantir que els documents es conservin de la millor manera possible per al futur. Aquesta tasca no és ni senzilla ni econòmica.

Els materials segons la qualitat dels seus components (suports, tintes, registres ...) resisteixen més o menys l'acció de degradació natural provocada pels agents climàtics, biològics i humans. Els especialistes en la matèria donen poca esperança de vida als materials en suport paper fabricats a partir de la segona meitat del segle XIX, ja que contenen un component àcid molt elevat.

Els materials d'invençió més modernatambé necessiten les seves condicions de conservació i els que s'han inventat més recentment no està provat realment que suportin el pas del temps millor que els pergamins medievals.

Davant d'aquesta problemàtica la majoria de les biblioteques han optat per la reproducció íntegra dels materials en un altre suport (sigui fotogràfic, microfilm o digital) i mantenir les col·leccions en unes condicions de temperatura i humitat recomanades.

Les institucions amb més recursos han estudiat tècniques de conservació com la desacidificació i han fomentat una campanya per l'ús del paper no àcid.

El projecte de desacidificació del paper en les seves diverses metodologies s'ha aplicat a les biblioteques com: la Libray of Congress, la British Library, la National Library of Canada, la Bibliothèque Nationale de France, etc. En la campanya per l'ús del paper no àcid hi han treballat Alemanya i el Regne Unit, amb l'objectiu de conscienciar als fabricants en l'ús d'un paper que asseguri la preservació. L'ús d'aquest tipus de paper no varia el cost de fabricació del producte, però de moment encara no ha arribat de la mateixa manera a tots els fabricants ni a tots els països.

A títol d'exemple explicarem el projecte d'estudi de tècniques de desacidificació en massa que està duent a terme la Biblioteca Nacional de Suïssa.

El projecte ha implicat: la cerca de recursos, en aquest cas procedents de l'Administració.

L'estudi de quin és el millor sistema, com executar-ho de manera que doni resultat i que la intervenció en el material sigui positiva. Els estudis s'han fet conjuntament amb la Fàbrica suïssa de municions (SM), que serà qui gestionarà i albergarà la instal·lació que servirà tant per la Biblioteca Nacional com pels arxius federals.

En aquest moment després d'haver-se aprovat la partida pressupostària el 1997, s'han iniciat el 1998 els treballs d'instal·lació i a finals de 1999 s'haurà de començar el treball. La capacitat de la instal·lació és de 120 tones de material, de les quals la Biblioteca Nacional i els Arxius Federals podran disposar de dues terceres parts.

Aquest tipus d'instal·lacions com s'ha dit al principi, són molt costoses a nivell econòmic i no tots els països s'ho poden permetre.

4.5. El servei

Els serveis han variat i han millorat com a producte final de tota una sèrie d'avenços i millores a tots els nivells. El que més aprecia l'usuari són les possibilitats que ofereix la tecnologia (catàlegs automatitzats, serveis electrònics, i actualment la digitalització de fons).

Les biblioteques nacionals estan revisant el servei que rep el ciutadà. La British Library ha publicat el seu *Code of Service*, i altres biblioteques estan seguint la mateixa iniciativa.

El servei que rep la societat i el grau de satisfacció que en tingui és el millor aval per aconseguir recursos fora de l'Administració.

Hi ha altres biblioteques, com la nacional de Bèlgica, que a més dels serveis habituals en una biblioteca ofereixen visites guiades a totes les dependències de la Biblioteca, recitals de poesia, i concerts. Aquestes iniciatives tenen com a objectiu acostar la Biblioteca Nacional al ciutadà, i ensenyar-li a valorar tant les funcions de la Biblioteca com els seus continguts.

Un servei que s'ha consolidat en algunes biblioteques nacionals, com la Bibliothèque nationale de France, la Biblioteca Nacional d'Espanya, la Biblioteca de Catalunya ha estat la formació d'usuaris.

Es tracta de sessions que es programen un cop o dos a la setmana, i els assistents, en general, en queden satisfets. Però per les institucions continua el mateix problema de no poder garantir una formació per a tots els seus usuaris, degut a la gran quantitat de visites esporàdiques i imprevisibles. Això obliga a mantenir una formació personalitzada per cada usuari.

A nivell electrònic existeix molta informació a les pàgines web que resoldria molts dels dubtes que tenen els usuaris. Un altre sistema d'ajut ha estat la creació de l'espai de les «preguntes més freqüents», com s'ha fet a la Library of Congress.

La necessitat de formació dels usuaris és un fet, si tenim en compte que les consultes requereixen un cert domini dels catàlegs, dels fons, dels possibles serveis, etc. però aquesta necessitat va també lligada al nivell cultural de cada país, de la pròpia infraestructura bibliotecària i del coneixement que hi hagi a nivell social del paper de les biblioteques nacionals.

5. Continua i augmenta la cooperació bibliotecària

La cooperació bibliotecària és un dels punts bàsics per les biblioteques nacionals.

Aquestes biblioteques dins del seu país cooperen amb les biblioteques d'altres tipus a diferents nivells, col·laborant, dirigint o gestionant catàlegs col·lectius, oferint serveis a d'altres biblioteques com són la normalització bibliogràfica, el préstec interbibliotecari, la biblioteca d'obsolets entre d'altres. La cooperació ha estat sempre una preocupació, sobretot per donar suport a altres centres. A cada país la biblioteca nacional es coordina amb biblioteques de recerca o universitàries i també dona suport a les biblioteques públiques. En alguns casos forma part de Consorcis de biblioteques, forma novedosa de cooperació per tal de compartir recursos.

La cooperació entre biblioteques nacionals podem considerar-la des del punt de vista internacional, a nivell d'Europa i dintre de l'Estat Espanyol.

1. La cooperació a nivell internacional ha estat promoguda bàsicament a través de la IFLA. (International Federation of Library Associations). Una de les seccions en què s'organitza la IFLA és la de Biblioteques Nacionals. Els membres de la secció es reuneixen almenys una vegada l'any en les celebracions anuals dels congressos de la IFLA. El treball dels membres del grup passa per una programació dels temes d'interès general a estudiar durant l'any i les propostes per al congrés del proper any. A través de les comunicacions presentades en cada congrés, es pot observar quins són els problemes més candents i quins són els temes que preocupen els directors de les biblioteques nacionals. La tasca que s'ha fet per la secció ha estat important, ajudant a normalitzar i clarificar la situació de les BN en tot el món.

En aquests moments els temes que es tracten a la secció de Biblioteques Nacionals són quasi els mateixos que es porten a discussió a les reunions de la CDNL.

Actualment, un dels temes que preocupa és la nova definició de Biblioteca Nacional. Quines funcions ha de fer? Quins àmbits ha de cobrir? Què s'entén per nació? Hi ha molts països on coexisteixen més d'una biblioteca nacional, en alguns casos per raons històriques en d'altres per qüestions de distribució de competències. El nombre creixent de biblioteques que s'anomenen «Nacionals» ha donat lloc a que alguns països han plantejat la reconsideració del què s'entén per nacional. Actualment s'està debatent si els països sense estat (com seria el cas de Catalunya) poden ser membres de ple dret de les associacions de Biblioteques Nacionals. El debat està obert i després de dos anys encara no s'ha trobat una solució clara. Hi ha la proposta d'un vot per país, i al mateix temps permetre l'assistència als foros internacionals a totes les altres biblioteques nacionals. No s'ha resolt encara donat que no és senzill trobar solucions sense ferir susceptibilitats.

A partir de 1973, es va proposar, per alguns dels directors assistents al congrés de la IFLA, la creació d'una Conferència de Directors de Biblioteques Nacionals (CDNL - Conference of Directors of National Libraries).

Aquesta reunió té com a objectiu la d'ésser una forma de compartir experiències i recursos d'informació. Existeixen uns grups de treball que fan recerca en el camp de la biblioteconomia, s'han elaborat estàndards i polítiques àmplies, sobretot en l'àmbit del desenvolupament tecnològic.

El fet que les biblioteques nacionals siguin coordinadors i responsables de la preservació del patrimoni cultural de cada nació té com a resultat que la majoria de projectes es concentren en aquests aspectes i en la coordinació i cooperació a nivell internacional.

El primer projecte que es va elaborar va ser un document titulat «The Role of National Libraries in National and International Information Systems». Més endavant, s'han elaborat altres documents com les «Guidelines for National Libraries», «International Transfers of National MARC Acords», etc.

Els grups de treball en què s'organitza la CDNL són el de «Preservació i conservació», «Gestió i preservació de publicacions en sèrie», «Gestió de les biblioteques nacionals», «Dipòsit Legal i publicació electrònica», «Bibliografies nacionals», «Préstec interbibliotecari» i «Agermanament de biblioteques».

«Voucher System for International Interlending».

«Compromís amb la llibertat d'expressió».

«Assistència a altres biblioteques» que suposa donar suport a les biblioteques que han sofert alguna catàstrofe, que passen per greus problemes o que estan en fases d'endarreriment greu.

En ser la CDNL un fòrum a nivell mundial, significa que el nombre de biblioteques que hi participa és molt nombrós i es fa difícil assistir-hi per part de tots els membres a totes les reunions, encara que normalment solen coincidir amb les reunions del congrés de la IFLA. Per aquest motiu existeixen unes trobades a nivell regional, és a dir, per raons de proximitat física: així trobem la «Conference of National Libraries of Southern Africa» (CNLSA), «The Conference of Directors of National Libraries of Asia/Oceania» (CDNLAO), la «Asociación de Bibliotecas Nacionales de Iberoamérica» (ABINIA), i «The Conference of Directors of National Libraries of Europe».

La intenció d'aquestes reunions és la d'augmentar la cooperació entre grups de biblioteques nacionals de les mateixes regions i la investigació de la possibilitat del desenvolupament bilateral o multilateral d'acords en temes com les polítiques d'adquisicions, programes de conservació i preservació, facilitats de comunicacions i d'informatització i recursos diversos.

2. A nivell d'Europa la CDNE ha elaborat un servei a la Xarxa anomenat Gabriel, que és una *gateway* molt utilitzada per totes les biblioteques nacionals. Altres temes d'interès d'aquest darrer grup són: «Uniform Resource Names» (Normativa internacional per a Internet); la implementació de Z39.50 a nivell de biblioteques nacionals, hi ha diversos projectes promoguts pel COBRA Forum: Biblink, ONE, Nedlib, temes sobre el Copyright, etc. Es treballa en temes com la Biblioteca Universalis d'intercanvi d'informació digital i d'accés a la mateixa informació.

S'està treballant en l'elaboració de directoris de recursos en xarxa i en l'accés a bases de dades per mitjà d'un soft multilingüe a partir de la base de registres d'autoritats nacionals.

Els tema d'indicadors de qualitat també està present a les reunions i s'ha elaborat un document que fa referència als indicadors de qualitat, donada la importància que tenen i tindran en el futur pel bon funcionament de les biblioteques.

3. La cooperació de la Biblioteca Nacional d'Espanya amb altres biblioteques nacionals o de comunitats autònomes es va iniciar en els darrers anys amb un conveni entre la Biblioteca Nacional i la Biblioteca de Catalunya amb la intenció d'iniciar la bibliografia Nacional de forma cooperativa i cooperar en altres àmbits com el de la Preservació i Conservació.

Durant l'any 1996 es van iniciar unes accions encaminades en la cooperació a nivell de la biblioteca Nacional i les biblioteques autonòmiques de tot l'Estat Espanyol dintre d'unes *Jornades de cooperació bibliotecària*, promogudes pel Ministerio de Educación y Cultura. Anualment hi ha unes trobades dels responsables de les biblioteques autonòmiques conjuntament amb els caps de servei de biblioteques de totes les autonomies.

S'han iniciat uns grups de treball en diferents camps: bibliografia nacional compartida, préstec interbibliotecari, carnet únic d'investigador, bibliobusos, Patrimoni Bibliogràfic, Dipòsit Legal, Servei electrònic cooperatiu d'informació, Digitalització de documents i Normatives per a biblioteques públiques.

6. Conclusions

Diferents autors han reflexionat sobre el futur de les biblioteques nacionals i existeix una àmplia bibliografia sobre el tema. Els temps canvien i amb els canvis les biblioteques s'han d'anar adaptant a les noves necessitats. Actualment podem exposar quines són les preocupacions de les biblioteques nacionals davant el creixement de publicacions, l'increment de preus, els retalls en els pressupostos públics, els canvis tecnològics, i els canvis socials.

Probablement en el futur caldrà replantejar-se el paper de les biblioteques nacionals, ja que el fet de poder disposar de l'accés electrònic a la informació donarà lloc a canvis substancials quant a l'accés i la conservació de la informació. Amb el temps l'usuari podrà fer tota la seva recerca des de casa seva i només haurà d'acudir a la Biblioteca Nacional en cas de necessitar realment comprovar el suport original, sobretot en el cas de les obres lliures de drets d'autor. En el cas de les obres subjectes a drets d'autor dependrà de les condicions que s'hagin negociat amb els titulars dels drets.

Els nous avenços tecnològics, els canvis en les infraestructures i la gestió i la millora educativa en la pròpia societat, asseguren a les biblioteques nacionals el seu paper de petits universos de coneixements.

Bibliografia

Gabriel: Gateway to Europe's national libraries [en línia]. <<http://portico.bl.uk/gabriel/en/countries.html>> [Consultat: 17-7-1999].

LINE, Maurice. *What National Libraries have been in the past and what they might be in the future*. Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 1994.

LINE, Maurice. «The Role of National Libraries: A Reassessment». *Libri*, 30:1 (1980), pp. 1-16.

LINE, Maurice. *Qué es exactamente una colección nacional*. (Santiago de Chile), no publicat. (1998).

«Medium Term Programme of the section 1998-2001». *Newsletter of the IFLA Section on National Libraries*, december 1998, pp. 5-7

MELOT, Michel. «Les nouvelles Bibliothèques Nationales et la Mutation des Bibliothèques à la Fin du 20e Siècle». *Alexandria*, 9 (3), 1997, pp. 173-183.

National libraries of the world: an address list. IFLA Programme for UAP [en línia]. <<http://www.ifla.org/VI/2/p2/natlibs.htm>> [Consultat 17-7-1999].

- PONS, Amadeu. «El dipòsit legal dels recursos digitals: estat actual de la legislació en diversos països i projectes per endegar dipòsits nacionals de recursos digitals». Ponència presentada a: *Biblioteques Digitals i dipòsits nacionals de recursos digitals*. Escola Universitària de Biblioteconomia i Documentació, Universitat de Barcelona, 12 i 13 de març de 1999.
- RITZENTHALER, Mary. *Preserving archives and manuscripts*. Chicago, The Society of American Archivists, 1993.
- RUGAAS, Bendik. «Past, Present and Future Relations between the IFLA Section of National Libraries and the Conference of Directors of National Libraries». *IFLA Section of National Libraries Newsletter*, (2) 1993/ (1) 1994, pp. 23-27.
- SCOTT, Marianne. «Conference of Directors of National Libraries: Forum for Discussion and Action». *Alexandria*, 7 (1), 1995, pp. 37-45.
- SMETHURST, Michael. «European National Libraries: a Review of the Year's Activities». *Liber quarterly*, 8, 1998, pp. 235-284.
- SYLVESTRE, Guy. *Guidelines for national libraries*. Paris, UNESCO, 1987. (PGI-87/WS/17).
- WILSON, Alexander. *Library policy for preservation and conservation in the European Community*. München, etc., K.G. Saur, 1988.